

Bozkurt Aran ¹
Merkez Direktörü

Ticaret Çalışmaları Merkezi

BREXİT VE KÜRESEL TİCARETE YANSIMALARI

Giriş

İngiltere'nin, kıta Avrupa'sını oluşturan devletlerle ve daha sonra özellikle İkinci Dünya Savaşını izleyen dönemde oluşturulan Avrupa kurumları ile ilişkileri tarih boyunca sancılı olmuştur. 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan referandum, İngiliz seçmenin % 52 oranında Avrupa Birliği'nden (AB) çıkma kararı ile sonuçlanmıştır. Bu sonuç gelişmeleri yakından izleyenler bakımından sürpriz olarak nitelendirilmiştir. Gerçekten de İngiltere'nin AB'den çıkmasının etkileri, İngiltere ile Avrupa Birliği'nin çok ötesinde küresel anlamda sonuçlar doğuracak yaşamsal önemde bir "karar" olarak nitelendirilmektedir. 2016 yılına damga vuran boyutta kabul edilen Brexit kararının küresel anlamda siyasi, ekonomik, askeri ve insanı boyutları tartışılmaya başlanılmıştır. İlk planda İngiltere ile Avrupa kurumları arasındaki ilişkinin nasıl düzenleneceği ve daha sonra bu gelişmenin küresel anlamda yansımalarının nasıl şekilleneceği gerek politikacıları gerek kamuoyunu meşgul etmeye başlamıştır. Tabiatıyla Brexit'in Avrupa'nın ötesinde küresel planda İkinci Dünya Savaşından bu yana oluşturulan küresel ticari ve finans kurumları üzerinde de etkisi olacaktır.

¹ <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1257/Bozkurt+Aran>

Brexit'e Giden Yol

İkinci Dünya Savaşı ve öncesindeki bir buçuk asırlık dönem, Fransa ve Almanya'nın merkezinde yer aldığı büyük savaşlara sahne olmuş ve 10 Milyonlarca Avrupalının ölmesi sonucunu doğurmuştur. Savaşların büyük tahribatı sonucunda uluslararası planda yitirdiği etkinlik ve Sovyetler Birliğinden algıladığı tehdit, Avrupa ülkelerini Almanya'yı da bu süreçte dâhil edecek şekilde farklı işbirliği arayışlarına itmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinin teşviki ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) kurulmasına giden süreç başlamıştır.

AET, 1950 ve '60'lı yıllarda ekonomik alanda büyük başarı sağlamıştır. Başlangıçtan itibaren ekonomik bütünleşmenin ve yaratılan işbirliği ortamının zaman içinde siyasi birliğe evrilmeyi sağlayabileceği düşüncesi hâkim olmuştur.

İngiltere, siyasi birlik fikrine başından beri karşı olması nedeniyle 1960 yılında İsveç, Norveç, Danimarka, Avusturya, Portekiz ve İsviçre ile birlikte Avrupa Serbest Ticaret Birliği'nin (EFTA) kurulmasına önyak olmuştur. EFTA, AET gibi kapsamlı bir bütünleşmeyi ve devletler üstü (supranasyonel) bir yapıya yetki devrini amaçlamamıştır. Ancak AET'nin bütünleşme atılımları sonucunda sağladığı başarı karşısında İngiliz ekonomik çevrelerinin Avrupa pazarına erişim talebi İngiliz Hükümetini harekete geçirmiş ve 1961 yılında AET üyeliği için başvurmak durumunda kalmıştır. Fransız Cumhurbaşkanı General de Gaulle ilk başlarda buna karşı çıkmış ancak görevden ayrılmasından sonra İngiltere 1972 yılında yaptığı referandum sonucunda AET'ye katılmıştır. Daha sonra Avrupa Birliğine dönüşen ve diğer konular meyanında özellikle ticaret konularında bir nevi supranasyonel bir yapı oluşturan AB'ye karşı bir direnç de başlamıştır. Bu eğilimin İngiltere'de Avrupa konularına şüphecî - eurosceptic- yaklaşan muhalif bir yaklaşıma dönüştüğü ve giderek güçlendiği görülmüştür

İngiltere, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana belki de imparatorluk geçmişine ve ABD ile sürdürdüğü "özel ilişkilerine" verdiği yaşamsal öncelik nedeniyle, Avrupa bütünleşmesi konusunda sınırlı ölçüde hevesli davranmıştır. İngiltere'nin bütünleşmenin parçası olduğu 1973 yılından bu yana süren bu eğilimin, AB ile ilişkilerinde verdiği sıkıntıya sonlandırmak amacıyla, 2016 seçimlerinden sürpriz şekilde başarılı çıkan Başbakan David Cameron, referanduma gidilerek İngiliz halkının nihai kararını vermesini istemiştir.

Nihayet 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan ve İngiliz halkının % 72 oranda katıldığı referandum sonucunda İngilizler, BREXIT olarak anılan Avrupa Birliği üyeliğini sonlandırmak kararını % 52 oy oranı ile vermiştir. İngiltere'yi referanduma AB'de kalması savı ile götüren David Cameron bunun üzerine istifa etmiştir. Başbakanlık görevini yine Muhafazakâr Parti (Tory) üyesi Theresa May üstlenmiştir.

Avrupa karşıtı cephe (eurosceptic), referandum sırasında özellikle AB vatandaşlarına İngiltere'de çalışma hakkı tanıyan "serbest dolaşım" sonucunda üç milyonu bulan Avrupalıların mevcudiyetinin İngiliz vatandaşları üzerindeki yarattığı olumsuz tavrı yaygın bir şekilde istismar etmiştir. Diğer öne çıkan konu Lüksemburg'da merkezi olan Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın İngiltere bakımından bağlayıcı karar vermek yetkisinden kaynaklanmıştır. Bu konu da referandum sırasında sıkça gündeme gelmiştir. Brexit'in yürürlüğe girmesi ile birlikte, İngiliz yasaları ve mevzuatı AB müktesebatından kaynaklansa da anlaşmazlık halinde yorumlanması sadece İngiliz hukuk sistemi içinde değerlendirilecektir.

İngiliz vatandaşlarının 43 yıl sonra AB'den ayrılmak kararını vermesi 2016 yılının en önemli siyasi gelişmeleri arasında kabul edilerek, nedenleri üzerinde yaygın şekilde durulmaya başlanmıştır. Gerçekten de referandum sonuçlarının başta siyasi, ekonomik, güvenlik ve

ticaret konuları olmak üzere küresel anlamda yansımaları olması kaçınılmazdır. Burada referandum kararının İngiltere'nin ticaret politikalarının düzenlenmesi ve küresel kurallı ticarete olabilecek etkileri üzerinde durulmaktadır.

Ayrılma - Brexit - süreci

İngiltere'nin ayrılma kararına ilişkin, Lizbon Anlaşmasının 50'nci maddesi gereğince Avrupa Komisyonu'na yapacağı resmi başvuru ile süreci harekete geçirdiğini bildirmesi gerekmektedir. İngiliz Hükümetinin bildirisini takip eden iki yıllık dönem içinde İngiltere'nin AB üyeliği Lizbon Antlaşması gereğince sona ermiş olacaktır. Bu iki yıllık dönem, bir anlaşma olması halinde kısaltılabileceği gibi 27 AB ülkesinin ortaklaşa karar vermesi koşulu ile uzatılabilecektir.

Başbakan May, Mart 2017'de süreci harekete geçireceğini açıklamıştır. Ayrıca "Brexit Brexit'tir" demek suretiyle İngiliz halkının referandum kararının arkasında net olarak duracağını da ifade etmiştir. Bu arada İngiliz Yüksek Mahkemesi referandum sonucunun, İngiliz Parlamentosunda onaylanması gerektiği yönündeki başvuruyu kabul etmiş ancak nihai kararını ileride açıklayacağını belirtmiştir. Bununla beraber İngiliz Parlamentosundan referandum sonucuna karşı çıkacak bir kararın geçmesi beklenmemektedir.

İngiltere'nin dış ekonomik ilişkilerini ve dış ticaretini bu süre içinde yeni bir yasal çerçeveye oturtması gerekmektedir.

İngiltere'nin ticaret konularında bugüne kadar taraf olduğu anlaşmalar ve düzenlemeler, AB tarafından müzakere edilmiş ve sonuçlandırılmıştır. AB üyeliğinin sona ermesi ile birlikte İngiltere'nin tüm ekonomik ve dış ticaret ilişkilerini yeni bir yasal zemine oturtması gerekecektir. Uluslararası ticaret ve bağlantılı konuların karmaşıklığı dikkate alındığında, gelişmiş bir sanayi ülkesi olarak küresel ticarete önemli paya sahip bulunan İngiltere'yi gerçekten zor bir müzakere dönemi beklemektedir.

İngiltere, 3 trilyon ABD Doları GSMH sahiptir. Dış ticaret hacmi 1,2 trilyon ABD Dolarıdır. Dünyanın 10'ncü büyük mal ihracatçısı, beşinci mal ithalatçısı konumundadır. Hizmet ticaretinde ise ikinci ihracatçı ve beşinci ithalatçıdır. Bu hacimdeki mal ve hizmet ticaretinin yasal alt yapısını düzenlemeyi amaçlayan gerek AB ile gerek diğer ülkelerle yapacağı müzakerelerin devasa boyutu ortadadır.

Brexit sonrası için gereken yasal düzenlemeler

İngiltere'nin özellikle dış ticaret ve ekonomi konularına ilişkin uyguladığı yasalar ve tabii olduğu kurallar doğrudan AB hukukunun bir uzantısı olmuştur. İngiltere AB ile iki yıllık bir süre içinde ayrılmanın yasal altyapısının oluşturulması gerekmektedir. Tek Pazar oluşumunun düzenlediği gümrük tarifeleri, tarife dışı engeller, yatırımlar, bankacılık, serbest dolaşımdan, hizmetlere ve mali kurallara kadar karmaşık ve 43 yılı aşan bir sürede şekillendirilen yasal düzenin, bu defa yeniden oluşturulmalıdır.

İngiltere dış ticaretinin Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) üyeliği ve serbest ticaret anlaşmaları da dâhil olmak üzere hukuki zemininin yeni baştan düzenlenmesi gereği bulunmaktadır.

İngiltere Başbakanı May, 17 Ocak 2017 tarihinde Lancaster House'da Brexit konusunda uzun zamandır beklenen kapsamlı konuşmasını yapmış ve Hükümetinin bu konudaki yaklaşımının ana hatlarını açıklamıştır.² Başbakan May, Avrupa'dan değil AB'den çıktıklarını ve İngiliz vatandaşlarının bu kararları ile dünyayı kucaklamayı hedeflediklerini belirtmiş, AB'ye ilişkin yumuşak ifadeler kullanmış ve Brexit sonrası öngördüğü yasal düzenlemeler konusuna ışık tutmuştur. Bugüne kadar Brexit konusunda izlenecek yolla ilgili kesin ifadelerden kaçınmış olması dolayısıyla "yumuşak" veya "sert" ayrılış İngiltere gündeminde önemli bir tartışma konusunu oluşturmuştu. Bu konuşmasında kesin bir tavır ifade ederek bu tartışmalara da son vermiştir. Konuşmanın ana hatları şöyle özetlenebilir:

- Tek Pazar üyeliği amaçlanmıyor; AB ile serbest ticaret anlaşması yapılması istiyor,
- Geçiş Anlaşması değil ancak aşamalı bir süreç tercih ediyor,
- AB müktesebatını İngiliz yasaları haline getirip Brexit sonrasında da aynı AB kurallarının geçerli olmasını sağlamak istiyor,
- İki yıllık sürenin sonunda kapsamlı anlaşma olmaz ise dahi, Brexit gerçekleşecek AB'den ayrılacak,
- İngiltere'de yaşayan AB vatandaşlarının ve AB ülkelerinde yaşayan İngilizlerin hakları konusunun adil bir şekilde ivedi olarak çözümlenmesini öneriyor,
- İngiltere'ye gelecek AB vatandaşları için denetim getiriliyor,
- İrlanda ile İngiltere arasındaki ortak seyahat alanının muhafaza edilmesini amaçlıyor,
- AB ile olan güvenlik işbirliğinin devam edeceğini ve İngiltere'nin istihbarat yeteneğinden AB'nin yararlanmaya devam edeceğini belirtiyor.

Konuşmada dikkati çeken husus, İngiltere'nin AB'nin savunmasına katkısı ve İngiliz istihbaratının etkinliği ve Fransa ile birlikte nükleer güç oluşudur. Başka bir ifade ile Başbakan May'ın AB ile yürütülecek müzakerelerde savunma ve istihbarat konularını karşı koz olarak kullanma niyeti ortaya çıkmaktadır.

İngiltere'nin önümüzdeki dönem içinde gereken yeni yasal düzenlemelerinin nasıl olacağı konusundaki tartışmalar, genellikle dört unsur üzerinden ele alınmaktadır.

AB ile Geçiş Anlaşması:

Bazılarına göre, ilk başta AB'den ayrılma kararının Avrupa Zirvesine iletilmesini takiben iki yıllık dönem sonunda ilişkilerin bütün boyutlarını tam anlamıyla kapsayacak bir nihai anlaşmaya kısa sürede varılması mümkün olmayacağı için **Geçiş Anlaşması** yapılarak AB ile ticari ve ekonomik koşulların bir süre için düzenlenmesi gerekmektedir.

May bir demecinde, Brexit sürecindeki iki kırmızı çizgisinin; AB Adalet Divanının hükümlerinden kurtulmak ve AB ülkeleri dâhil göçmenlerin ve sınırların denetimini sağlamak olduğu ifade etmiştir. ³ Sky televizyona verdiği demeçte, "insanlar sık sık İngiltere'nin AB'yi terk edeceğini ama her nasılsa üyeliğin bazı parçalarını muhafaza edeceğinden bahsediyor. Biz terk ediyoruz. Dışarıya çıkıyoruz. Artık AB'nin bir üyesi olmayacağız" demiştir. Aynı demeçte "sınırlarımızı denetleyebilmeliyiz, yasalarımızı denetleyebilmeliyiz" ifadelerine de

² <https://www.gov.uk/government/speeches/the-governments-negotiating-objectives-for-exiting-the-eu-pm-speech>

³ George Parker, *Financial Times*, "Theresa May indicates UK will leave single market", 8 Ocak 2017.

yer vermiştir.⁴ Bu açıklama İngiltere'nin "tek pazarın" dışına çıkmayı amaçladığını ortaya koymuştur.

İngiltere'nin AB nezdindeki Daimi Temsilcisi AB ile iki yılda kapsamlı bir anlaşma yapmak olanağının bulunmadığını, Brexit'in karmaşıklığının Londra tarafından anlaşılmadığını, bu durumda İngiltere'nin bir düzenleme yapmadan AB'nin dışına atılabileceğini buna rağmen İngiltere'nin henüz müzakere pozisyonunun sınırlarını çizememesini kafa karışıklığına bağlamış ve görevinden istifa etmiştir.⁵

Bu geçiş anlaşması konusu İngiliz Hükümetinin "yumuşak" veya "sert" Brexit hedefliyor tartışmalarına da yol açmıştı. Bir geçiş anlaşması yapmayı amaçlayarak Brexit süresinin başlatılması ve böylece İngiltere'nin tek pazarda bazı haklarının muhafaza edilmesini önerenler, bu yaklaşımı "yumuşak Brexit" diye adlandırmışlardır.

Brexit Londra merkezli şirketlerin AB ülkelerinde iş yapmalarına olanak tanıyan "passporting" hakkının AB'de yerleşik her şirketin "tek pazarın" tamamında iş yapmak hakkı konusunu gündeme getirmektedir.

Başbakan May'in 17 Ocak 2017 tarihinde yaptığı konuşmada, İngiltere Hükümetinin "ucu açık bir geçiş statüsü" istemediğini, bununla beraber "aşamalı uygulama sürecini" hedeflediğini söylemiştir. Başbakan May'in kapsamlı, kesin ve nihai bir Serbest Ticaret Anlaşması yolunu benimsediği anlaşılmaktadır.

AB ile Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması:

İngiltere, AB ile esasen iç içe geçmiş olan ticari ve ekonomik ilişkilerini yeni bir yasal zemine oturmasını sağlayacak **kapsamlı bir nihai Serbest Ticaret Anlaşma** müzakerelerine başlayacaktır. Bu anlaşma, AB'nin çeşitli aşamalarda ve küçük adımlarla sürekli olarak geliştirdiği müktesebatin bütün unsurlarını kapsayacaktır. Çağımızda ekonomik ve ticari ilişkilerin çeşitliliği ve karmaşıklığı dikkate alındığında İngiltere'nin en büyük ticari ve ekonomik ortağı olan AB ile yapacağı bu düzenlemelerin boyutu anlaşılacaktır. Bu ilişkilerin kapsamı uzun müzakere sürecini gerektirmektedir. Ayrıca varılacak anlaşmanın AB üyesi 27 ülkenin ulusal parlamentolarında onaylanması da zaman alacaktır.

AB Dönem Başkanlığını üstlenen Malta Başbakanı Joseph Muscat, İngiltere'nin bugünkünden daha iyi bir anlaşma yapacak durumda olmayacağını belirtmiş ve sözlerini güçlendirmek için kısaca böyle bir durumun olmayacağını tekrarlamıştır.⁶ Malta Başbakanının bu ifadelerini AB'nin bu konudaki sert ve kararlı tutumunun devam edeceği şeklinde değerlendirmek gerekir.

AB ile İngiltere arasında ticaret konularının düzenlenmesi alanında en zorlu çekişmenin hizmetlerin serbest dolaşımı olacağı düşünülmektedir. İngiliz ekonomisinin yaklaşık % 80'ni hizmet ticaretinden oluşmaktadır. Bu da doğal olarak "passporting" hakkının tanınması veya "kuralların uyumlaştırılması" (regulatory equivalence) konusunda tarafların takinacakları vaziyet ile doğrudan ilgilidir.

⁴ Steven Erlanger, *The New York Times*, "U.K. Set to Choose Sharp Break from European Union", 15 Ocak 2017.

⁵ Alex Barker ve George Parker, *Financial Times*, " 'Speak truth to power', departing envoy tells UK Brussel staff", 4 Ocak 2017.

⁶ *Reuters UK*, "Incoming EU president Malta signals tough Brexit talks with UK", 25 Kasım 2016.

Londra önemli finans şirketlerinin Avrupa operasyonlarının merkezi konumundadır. İngiltere’de yerleşik bu kuruluşların kısaca AB ülkelerinde “temsilcilikleri” veya “sınır ötesi” temelinde iş yapmalarına olanak sağlayan “passporting” hakkının ne şekilde düzenleneceği önemli bir konudur. AB bakımından bu hak sermaye ile işgücünün serbest dolaşımının birlikte ele alınmasını gerektiren bir konudur.

Diğer bir yaklaşım “kuralların uyumlaştırılması” olabilir. Ancak bu da çok çetrefilli hukuki bir süreci gerektirmektedir. Ayrıca kurallar değiştiğinde her konunun yeni baştan ele alınmasını da gerektirecektir. Bu konunun çözülmemesi durumunda İngiltere’de yerleşik bankalar başta olmak üzere finans kuruluşlarının ciddi kayıpları olacaktır.

İngiltere Merkez Bankası guvernörü Mark Carney Brexit’ten doğan esas tehdidin Brexit’in ekonomideki, yükselen tüketici kredileri, zayıflayan ticari gayrimenkul pazarı, cari açık ve İngiliz parasının değer kaybı risklerini büyütmesi olduğunu kaydetmiştir. Guvernör finans sektörü için uygulama ve geçiş aşaması gerektiğini, AB’den ivedi ayrılmanın diğer finansal riskleri doğuracağını, bunun yolunun İngiliz firmalarının AB pazarına erişiminin sağlanmasından geçtiğini, ancak Brüksel kuralların “denkliğe” bağlanmasına uygun olmayacağını söylemiştir.⁷ Carney, ısrarın istenmeyen “kes ve yapıştır” yaklaşımını doğuracağını ve bu yolu da benimsemediklerini kaydetmiştir.

Bu alanda İngiltere ile AB arasındaki görüşmeler sonucunda tarafların mutabık kalacakları bir düzenleme hizmetler ticareti konusundaki diğer ülkelere örnek oluşturacaktır. Aynı şekilde “çoklu” olarak aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 23 ülke tarafından yürütülen “Trade in Services Agreement” müzakerelerini de etkileyecektir.

Başbakan May son açıklamasında, İngiltere’nin AB ile “cesur ve iddialı” bir ticaret anlaşmasını iki yıllık süre bitmeden yapmış olmayı amaçladığını, İngiltere’nin diğer ülkelerle anlaşma yapmasını engelleyen “ortak dış gümrük” tarifeleri uygulanmasını yerine eşitler arasında bir “gümrük anlaşmasını” tercih ettiğini ifade etmiştir. May, referandum ile İngiliz vatandaşlarının tek pazarın dışına çıkma kararını verdiğini bu bakımdan AB ile ticareti düzenleyecek bir serbest ticaret anlaşmasını hedeflediğini belirtmiştir.

AB dışı Ülkelerle İkili Serbest Ticaret Anlaşmaları:

AB’nin bugüne kadar tamamladığı **ikili Serbest Ticaret Anlaşmaları** da konunun ayrı bir boyutunu içermektedir. AB’nin yürürlükte olan yaklaşık 50 ülke ile ikili serbest ticaret anlaşması bulunmaktadır. Brexit’in yürürlüğe girmesi ile birlikte bu anlaşmaların hükümleri İngiltere için geçerli olmayacaktır. İngiltere’nin bu ülkelerle ivedi bir şekilde yeni durumu düzenleyecek serbest ticaret anlaşmalarını yapması gerekecektir. Aksi takdirde İngiltere’nin bu ülkelerde önemli bir pazar kaybına uğraması kaçınılmaz olacaktır. Tabiatıyla bu kadar çok ülke ile aynı anda sürdürülecek ticaret müzakerelerinin zorluğu her bakımdan aşikârdır.

İkili planda Serbest Ticaret Anlaşmaları için bir seri görüşmelerin sürdürülmesi gerekecektir. Üçüncü ülkelerin bu süreçte, rekabet alanlarına avantaj sağlamak için yapacağı talepler konusunda ısrarlı olmaları beklenmelidir. Bu da zorlu bir süreç işaret etmektedir. Diğer taraftan ülkeler, İngiltere’nin muhtemelen AB ile iki yıl içinde tamamlaması gereken düzenin kesinleştirilmesini beklemeyi tercih edeceklerdir. Bu husus da kısa ve orta dönemde belirsizliği artıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁷ *Financial Times*, “Brexit no longer the main risk to UK’s stability, says Carney”, 11 Temmuz 2016.

AB'nin ABD, Çin, Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda ile yürüttüğü ve olgunlaştırdığı “yeni nesil anlaşmalar” olarak nitelendirilen STA'ları da, İngiltere AB'den ayrılma sürecinin bitiminde ele almak durumundadır. Bu ülkelerin ifade ettiği pazar İngiltere için vazgeçemeyeceği veya geciktiremeyeceği önemlidir. Bu da oluşturulacak yeni yasal alt yapı bakımından ilave bir baskı yaratacaktır.

Başbakan May son konuşmasında İngiltere'nin AB dışında üçüncü ülkelerle serbest ticaret anlaşmaları yapmayı amaçladığını ifade etmiş ve Avustralya, Yeni Zelanda ve Hindistan ile görüşmelere başladıklarını; ayrıca Çin, Brezilya ve Körfez ülkelerinin bu konuda niyet belirttiklerini, ABD ve Yeni Zelanda ile yapılacak anlaşmalara öncelik verdiğini kaydetmiştir. Başbakan May, AB'nin sınırlamalarından kurtularak İngiltere'nin yapacağı ikili anlaşmaların kendi koşullarında müzakere edileceğini, İngiliz ekonomisine yarar sağlayacağını ve bunun da İngiliz halkının Brexit'ten beklentisine uygun olduğunu belirtmiştir.

Dünya Ticaret Örgütü ile düzenlemeler;

Bu arada **Dünya Ticaret Örgütü** ile bugüne kadar olan düzenlemeleri İngiltere adına AB yapmış olduğu için, Brexit'in yürürlüğe girmesi ile birlikte İngiltere'nin DTÖ üyesi 164 ülkenin onaylayacağı bir nevi çok taraflı ayrı bir düzenlemeye gereksinimi bulunmaktadır. Bugüne kadar örneği olmayan bu düzenleme, gümrük tarife listelerinin resmen bildirimde bulunulması ile başlayan ve DTÖ üyesi ülkelerin bütün yükümlülüklerini üstlendiğine dair bir hukuki düzenleme yapılması ile sonuçlanan ve bunun da üye ülkeler tarafından onaylanmasını gerektiren bir süreçtir. Bir görüşe göre, AB dolayısıyla bugüne kadar İngiltere'nin üstlendiği yükümlülükler bu defa konunun İngiliz yasalarına aktarılmasıyla (transpose) çözüme ulaştırılabilecektir. Bu yola gidilmesi halinde bile sonuçta DTÖ üyesi ülkelerin ikili planda İngiltere ile olan ticari çıkar çatışmalarını gündeme getirmeleri ve bu “aktarma” sürecini tıkamaları da olasıdır.

İngiltere'nin DTÖ üyeliği AB çerçevesinde şekillenmişti. DTÖ Katılım Müzakereleri Başkanı Maika Oshikawa, Brexit'in gerçekleşmesi durumunda İngiltere DTÖ üyeliğinin bir gereği olarak gümrük tarife oranlarına, tarım, hizmet ve imalat destek programlarına ilişkin konuları DTÖ üyeleri ile müzakere etmeye başlaması, sonuçlandığında da mutabık kalınan tarife oranlarını resmen DTÖ'ye tescil ettirmesi gerektiğini ifade etmektedir.⁸ DTÖ'nün 164 üyesinin oybirliği ile bu müzakerelerin sonuçlarını onaylaması zorunluluktur. DTÖ üyesi ülkelerin çok farklı çıkarları doğrultusunda İngiltere'den farklı esneklik talep etmeleri sürpriz olmayacağından bu süreç zaman alıcı ve zorlu bir müzakere dönemine işaret etmektedir.

Ayrıca DTÖ Genel Direktörü Azavedo, İngiltere'nin AB ile yürüteceği ayrılma müzakerelerinin zor olacağını, bunun sonuçlanmasından sonra DTÖ ilişkilerini düzenleneceğini açıklamıştır.⁹

Brexit sonrasında İngiltere'nin gerçekleştirmesi gereken uluslararası ticaret ve ekonomik ilişkilerinin karmaşıklığı, ikili ve çok taraflı planda yasal bir düzene kavuşturulması süresi hakkında öngörüle bulunmayı zorlaştırmaktadır.

⁸ *Politico*, “Forget Brussels, Brexit's toughest battleground is the WTO”, 8 Ekim 2016

⁹ *CNBC*, “Brexit EU-UK trade negotiations will be ‘very tough’: WTO chief. 8 Kasım 2016.

Brexit sonrası yararlanılacak modeller

İngiltere dış ticaretinin %50'den fazlasını AB ile yapmaktadır. İngiltere ile AB arasında oluşturulacak yeni ticari ve ekonomik düzene ilişkin muhtelif yaklaşımlar ve senaryolar (İsveç, Norveç ve Türkiye modelleri, Kanada Serbest Ticaret Anlaşması) şimdiden yoğun olarak tartışılmaktadır. Başbakan May son konuşmasında, AB ile kapsamlı ikili serbest ticaret anlaşması hedefini net olarak ilan etmiştir. Bu konuda yapılan tartışmalar şimdilik geride kalmış olmakla beraber, uzun süredir yapılan tartışmaların bir özetini veren tablo aşağıda sunulmaktadır.

Tabloda İngiltere'nin AB'nin çeşitli şekilde yasal düzenleme yaptığı ülkeler ile sorumluluk ve yarar ilişkisi özetle açıklanmaktadır.¹⁰

	AB BÜTÇESİNE KATKI	KİŞİLERİN SERBEST DOLAŞIMI	SCHENGEN AÇIK SINIRLARI	AB YASA YAPIMINA KATILIM	AB PİYASASINA ERİŞİM - MALLAR	AB PİYASASINA ERİŞİM - HİZMETLER	MALİ HİZMETLER PASAPORTING	ÜÇÜNCÜ ÜLKELER İLE YAPILAN TİCARET ANLAŞMALARI
AB (üyeliği)	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
AEA (Norveç)	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet	Muhtemelen
STA (İsviçre)	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Sınırlı ölçüde	Hayır	Hayır
Gümrük Birliği (Türkiye)	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
CETA (Kanada)	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Büyük ölçüde ücretsiz tarife	Hayır	Hayır	Hayır
DTÖ	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	En çok kayrılan ulus tarifeleri	Hayır	Hayır	Hayır

İngiltere'de AB'den ayrılmasına giden yolun belirlenmesine ilişkin kapsamlı bir şekilde süren tartışmalar, Başbakan May'ın son konuşmasında belirttiği gibi, İngiltere'nin Serbest Ticaret Anlaşmasını tercih ettiğini belirtmesi suretiyle netliğe kavuşmuştur.

Küresel etkileri

Kısacası Brexit'in küresel ticarete yansımaları şimdilik yukarıda özetlenmeye çalışılan sürecin ne şekilde tamamlanacağı ile yakından ilgilidir. Mevcut aşamada esasen DTÖ'nün küresel ticaretin yeni kurallarını koymada zafiyetine ilaveten, bazı büyük oyuncuların mega anlaşmalarla getirmeye çalıştıkları düzenlemelerin, bu defa Brexit'in yarattığı belirsizlik nedeniyle daha karmaşık hale geldiği söylenebilir. Bu duruma yeni göreve başlayan ABD Başkanının küresel ticaret konularında "korumacı"lığın ötesine geçen söylemlerine AB ülkelerinin giderek bariz hale gelen tutucu tavırları da eklenince, İngiltere'nin AB'den ayrılma sürecinin uluslararası ticaretin içinde bulunduğu belirsizlik ortamını daha da artırdığı düşünülmektedir.

¹⁰ Herbert Smith Freehills LLP, "Brexit: CHARTING A NEW COURSE-LEGAL GUIDE, Eylül 2016.